Abraham Lincoln verður svorin í eið sum forseti á øðrum sinni 4. mars í 1865. Fimm vikur seinni varð hann myrdur

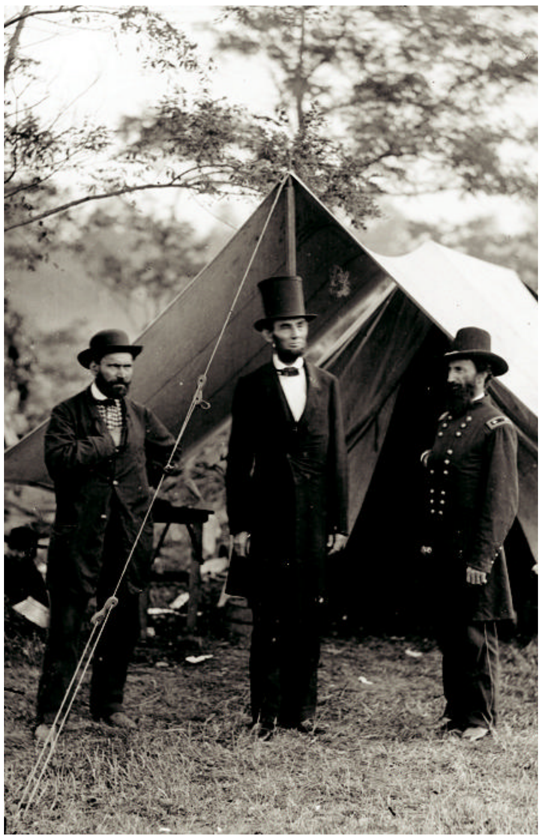

bláum og gráum uniformum flutu um allar geilar. Fýra mánaðir seinni varð kirkjugarður vígdur í Gettysburg, har Abraham Lincoln helt røðu. Í røðuni setti hann orð á, hvat USA var, og hvat borgarakríggið snúði seg um. Hann nevndi millum annað teir, sum grundløgdu USA, og hvør ætlan teirra hevði verið:

»Á hesum meginlandinum skaptu okkara forfedrar eina nýggja tjóð, fødd í frælsi og bygd á ta sannføring, at øll fólk eru fødd eins. Nú eru vit drigin inn í eitt borgarakríggj, sum er royndin, ið skal vísa, um hendan tjóðin og um nøkur tjóð bygd á hesa sannføring kann yvirliva leingi. Latið okkum frá teimum falnu fáa ein styrktan vilja, so vit hátíðarliga gera av, at teir skulu ikki vera falnir til fánýtis, men at hendan tjóð við Guðs vilja skal endurføðast, og at ein stjórn av fólkinum, við fólkinum og fyri fólkið skal ikki hvørva av hesi fold,« segði Lincoln í røðuni, sum bara var 272 orð til longdar og vardi í tveir minuttir.

Við hesum fáu, men væl valdu orðum var hann farin í søguna sum ein tjóðarinnar faðir, kanska ikki størri enn George Washington, Thomas Jefferson og Benjamin Franklin, men heldur ikki minni, og tann 4. mars í 1865 varð hann svorin í eið sum forseti á øðrum sinni. Veturin 1864 og 1865 var herurin hjá CSA mestsum í upploysn, og tann 9. apríl í 1865 gav Robert E. Lee seg yvir, tá hann og Ulysses S. Grant hittust í rættarbygninginum í Appomatox. Bara 8.000 mans hevði Lee eftir tá. Grant var stórsinnaður og tók ikki so frægt sum vápnini frá yvirmonnunum hjá Lee, og menn hansara fingu hestarnar við sær.

Brádliga skotin

Abraham Lincoln hevði við hesum vunnið tann fullkomna sigurin, men lagnan var hørð við hann, tí bara fimm dagar eftir, at suðurstatirnir høvdu givið seg yvir, mátti hann bøta við lívinum fyri sigurin. Í Ford sjónleikarahúsinum í Washington 14. apríl var lívverji hansara óansin og ikki staddur við forsetans lið, tá ein av sjónleikarunum, John Wilkes Booth, trein inn á balkongina, har Lincoln og kona hansara sótu. Booth peiggjaði við skotvápninum eftir nakkanum á Lincoln og skeyt. Forsetin sakk saman. Síðan leyp Booth av balkongini niður á pallin og segði: »Soleiðis gongst tyrannum!« So hvarv hann.

John Wilkes Booth og tveir aðrir, sum hann hevði fyrireikað drápið saman við, vórðu seinni funnir. Booth varð skotin, og hinir báðir vórðu hongdir. Ætlan teirra hevði verið at myrða bæði forsetan, uttanríkisráðharran og varaforsetan, so landið skuldi enda í eini stjórnarkreppu, tí grundlógin tók ikki hædd fyri, at øll tann ovasta leiðslan gjørdist óvirkin í senn. Tann ætlanin miseydnaðist. Uttanríkisráðharrin varð stungin við knívi, men yvirlivdi, og varaforsetin, Andrew Johnson, varð ongantíð álopin, tí hann, ið skuldi loypa á, drakk seg fullan. Andrew Johnson tók við forsetaembætinum 15. apríl í 1865, tá Lincoln doyði av sínum løstum.

Amerikanarar vóru fullkomiliga skelkaðir av morðinum, tí ongantíð áður var eitt politiskt morð framt í USA. Uttanríkisráðharrin í stjórnini hjá Lincoln hevði stutt frammanundan sagt á stjórnarfundi, at morð var ikki partur av politisku siðvenjuni í USA, og nakað sovorðið mátti heldur ongantíð gerast vanligt í politiska lívinum. Nú sóu fleiri hundraðtúsund amerikanarar kistuna við forsetanum verða koyrda eftir Pennsylvania Avenue í Washington við svørtum hermonnum fremst í fylginum og haðani við sertoki gjøgnum fleiri statir og býir til Illinois. Kríggið var vunnið, men forsetin var fallin.

Kanska tann største

Á ongan hátt stóð skrivað í sól og mána, at drongurin, sum varð føddur í træsmáttuni í Kentucky í 1809, skuldi gerast forseti. Foreldrini vóru fátøk, og Lincoln hevði stríðst og strevast fyri at gerast sakførari. Hann royndi seg eisini sum handilsmann, men við lítlari eydnu. Persónligu eginleikarnar hevði hann tó góðar og mangar. Hann var viljasterkur og úthaldin, sjálvt í ringasta mótburði. Heiðurligur var hann sum fáur. Meðan onnur flýddu undan skuld, arbeiddi hann fyri at rinda sína aftur. Hann bar ikki agg, hevði beinraknan humor og dugdi at røða sum fáur. Haraftrat las hann nógv, m.a. Shakespeare, og fekk á tann hátt gott tamarhald á enska málinum.

Spurnartekn er ongantíð í 150 ár sett við týdningin, Abraham Lincoln hevði fyri USA. Beinanvegin eftir morðið gjørdist hann eitt stórmenni í amerikanskari støðu. Hann fekk æruna av at hava savnað USA og loyst milliónir av kúgaðum menniskjum úr leinkjum. Søgufrøðingar og stjórnmálafrøðingar útnevndu hann í 2004 at vera besta forsetan av øllum í USA, meðan løgfrøðingar góvu honum annað plássið eftir George Washington. Hann hevur heiðurspláss á óteljandi støðum, m.a. í Lincoln Memorial í Washington. Føðingardagur hansara, 12. februar, er eisini frídagur í 10 amerikonskum statum.